

VEGA

Наръчник: Деца на летищата

Деца, изложени на риск при пътуване
Насоки за граничната охрана

VEGA

Наръчник:

Деца на летищата

**Деца, изложени на риск при пътуване
Насоки за граничната охрана**

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland

Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

© Frontex, 2015 z.
Варшава, юни 2017 з.

Print:
TT-02-17-558-BG-C
ISBN 978-92-95213-36-4
doi:10.2819/766255

PDF:
TT-02-17-558-BG-N
ISBN 978-92-95213-03-6
doi:10.2819/001015

Съдържание

Как да се използва наръчникът #5

Прегovor #7

1. Определения #11

- 1.1. Дете #13
- 1.2. Пътуващи деца, изложени на риск #13
- 1.3. Придружени деца #16
- 1.4. Непридружени деца #16
- 1.5. Разделени от семействата си деца #16
- 1.6. Трафик на деца #18
- 1.7. Незаконно превеждане на деца през граница #20
- 1.8. Висшите интереси на детето #22
- 1.9. Закрила и национални механизми за насочване #23

2. Оперативни насоки #25

- 2.1. Въведение #27
- 2.2. Работа с деца #28
- 2.3. Престой с дете в помещенията на граничните пунктове #31

3. Придружени или разделени от семействата си деца #35

- 3.1. Отиване към мястото за проверка и проверки на първа линия #37
- 3.2. Проверка на втора линия #42
- 3.3. Проверки в транзитните зони и на вход и изход на летищата (gate checks) #49
- 3.4. Окончателни решения и насочвания #49

4. Непридружени деца #53

- 4.1. Отиване към мястото за проверка и проверки на първа линия #55
- 4.2. Проверки на втора линия #57
- 4.3. Окончателни решения и насочвания #59

5. Допълнителна информация #63

- 5.1. Събиране на данни #65
- 5.2. Защита на данните #65
- 5.3. Консулски представителства на трети държави #66
- 5.4. Процедури на въздушните превозвачи за работа с непридружени деца #67

6. Закрила и национални механизми за насочване #69

7. Съкращения #75

Как да се използва наръчникът

Препоръките, съдържащи се в настоящия наръчник, имат за цел да повишат осведомеността на граничните служители по отношение на децата (непълнолетни или малолетни), които преминават външните въздушни граници на Европейския съюз, независимо дали са с придружител, или не. Това може да подобри идентифицирането на пътуващите деца, изложени на риск по летищата, при гарантиране зачитането на техните права и засилване на мерките, предприемани срещу заплахи от престъпления срещу тях.

Наръчникът съдържа информация за оперативни действия подходящи за контрол при влизане, транзит и излизане, разработени, без да се взема под внимание възможното, но рядко присъствие на място на служители, които са специализирани в областта на правата или закрилата на детето. Също така насоките целят да се отрази и осигури във всяка ситуация подход, основаващ се на правата на детето, като се вземат предвид конкретните нужди и задължения и дейностите на граничните служители.

Настоящият наръчник е предназначен за опитни гранични служители и се основава на принципите на висшите интереси на детето и закрилата на детето по границите.

Насоките следва да се прилагат:

- в съответствие с националните правила и правомощия на приемащите гранични органи;
- като се има предвид, че мерките, предложени от Frontex, включват всички действия на граничния контрол до мо-

мента, когато, в зависимост от обстоятелствата, сериозното подозрение, че детето може да е в опасност, стане основателно. След това се прилагат механизъмът за насочване и първоначално разследване в съответствие със съответното национално законодателство относно предотвратяване и борба с трафика на хора и защита на лицата в уязвимо положение, и по-специално с висшите интереси на детето, които трябва да имат първостепенно значение, заедно с принципа на „забрана за връщане“¹.

Всички участващи гранични служители се приканват да проверят в реални ситуации посоченото в настоящият наръчник и да изпратят своите препоръки или коментари на следния електронен адрес на Frontex:

VEGA.Children@frontex.europa.eu

Относно: „Наръчник за деца VEGA, коментари“

1 Връщане означава експулсиране на лица, които имат право да бъдат признати като бежанци. Принциплът на „забрана за връщане“ бе изложен за първи път през 1951 г. в Конвенцията на ООН за статута на бежанците (UNCRSR), член 33, параграф 1, където се заявява, че „Никоя договаряща държава няма по какъвто и да е начин да експулсира или връща („refouler“ на френски език) бежанец до границата на територията, където са били застрашени животът или свободата му по причина на неговата раса, религия, националност, принадлежност към дадена социална група или политически възгледи“.

Прегговор

Децата, поради своята възраст и степен на зрялост, са по принцип изложени на по-голям риск от злоупотреба, отколкото хората на зряла възраст. Международните престъпни мрежи, свързани с незаконната миграция, се усъвършенстваха още повече през последните 20 години. Характерът на незаконното превеждане през граница на деца или на трафика на деца прави труден достъпа до точни цифри, но повечето анализатори са съгласни, че има увеличение при тези категории трансгранична престъпност (от глобалния доклад на Службата на ООН по наркотиците и престъпността (СНПООН) за 2012 г. се вижда, че около 27 % от откритите жертви на трафик през периода 2007—2010 г. са били деца, спрямо 20 % през периода 2003—2006 г.). Последните обобщени статистически данни на Евростат, публикувани през октомври 2014 г., показват, че 17 % от общия брой на жертвите на трафик, регистрирани по възраст в Европейския съюз, са на възраст от 12 до 17 години.

В допълнение всяка една от държавите си има свое тълкуване и категоризиране на децата, засегнати от трансграничната престъпност.

В този контекст основната роля на граничните служители е да идентифицират децата, изложени на специфичен риск; граничните служители също така имат решаваща роля в гарантирането на това, че тези деца, независимо от възрастта си, се насочват към подходящите органи и служби, отговарящи по-нататък за тяхната закрила и благосъстояние, като същевременно откриват и прекратяват дейностите на лицата, осигуряващи помощ за

незаконна миграция, незаконно превеждане през граница на хора и/или трафик на хора. Оперативната информация, събрана при този процес, често се оказва от решаващо значение за усилията на полицията за разбиване на международните престъпни мрежи.

Да се осигури съответна реакция спрямо престъпниците и техните постоянно променящи се начини на действие не е лесно; способността да се идентифицира гете, изложено на специфичен риск, изисква специализирани умения, които служителите в основните входни точки на Европейския съюз може да не притежават. Освен това работата с деца в уязвимо положение — в това число начинът на говорене с тях и на обръщане към тях, без да се нарушават неприкосновеността, правата или интересите им — е чувствителен въпрос в повечето държави в света, който изправя пред допълнителни предизвикателства всяка гранична служба.

Целта на настоящия наръчник на Frontex е да се отстранят тези слабости и да се подпомогнат ключовите процеси във връзка с идентифицирането на пътуващите деца, изложени на риск, и със задействане на механизмите за насочване към съответните органи. Направени са много предишни проучвания на благосъстоянието, закрилата и насочването на децата, за които е установено, че са изложени на риск, но никое от тях не е предложило конкретни практически указания за прилагане на законодателството. Нито едно от тях не е предложило и насоки за дейностите на граничните служители, които често изпълняват ключова роля за инициране на тези процеси, както и за разбиване на съответните престъпни организации.

Основната цел на настоящия наръчник е цялостно и оперативно повишаване на ефективността на „закрилата на пътуващите деца“.

Въз основа на знанията на водещи европейски експерти, както и на събрания опит на десетки гранични служители, в настоящия наръчник са включени всички аспекти на контрола при влизане, транзит и излизане в случаите на незаконна миграция и трансгранична престъпност, засягащи деца по летищата.

Съдържанието е изложено така, че да се използва лесно от граничните служители и е насочено основно към прилагане на законодателството, като същевременно включва съответните аспекти за неприкосновеност на децата и нуждата им от закрила.

Макар да е предназначен главно за граничните служби, наръчникът би представлявал интерес и за други хора — от служителите на летищата и авиокомпаниите, отговарящи за непридружените деца по време на полетите, до приемните центрове и други служби или агенции, както държавни, така и частни, които могат да открият някои предложения за справяне с трудния проблем с децата, изложени на риск.

1. Определения

За целите на настоящия наричник се използват следните определения:

1.1. Дете

Съгласно приложимите международни и европейски правни норми и законодателни актове „дете“ е всяко човешко същество на възраст под 18 години, освен ако съгласно законодателството, приложимо към децата, пълнолетие не се достига по-рано.

Условно термините „под възрастта за пълнолетие“ или „непълнолетен“ могат също да се използват за описание на лице на възраст под 18 г. Повечето авиолинии класифицират дете на възраст под 3 години като „бебе“. Всъщност важното е да се разбере кой е обектът, а не как следва да се нарича той/тя.

Когато възрастта на лицето не е сигурна и има основания да се счита, че то може да бъде дете, следва да бъде третирано като такова и, ако е необходимо, да му се осигури незабавна помощ, подкрепа и закрила, докато не се появи възможност за надеждно определяне на възрастта (т.е. презумпция за по-малка възраст). Поради това, ако има някакво съмнение, винаги следва да се приложи презумпцията за детска възраст и съответно третиране, съобразено с интересите на детето.

1.2. Пътуващи деца, изложени на риск

По своята природа децата са по-уязвими от хората на зряла възраст. В зависимост от тяхната възраст и степенята на зрялост, за задоволяване на основните си

потребности в различна степен те зависят от възрастните лица. Някои деца, които при пътуване преминават външната граница на Европейския съюз, са в по-уязвимо положение от други. Когато не получават достатъчно грижи и закрила или правата на децата са в опасност, те се определят като деца, „изложени на риск“. Тези деца стават приоритет за граничните служители, макар че никога не е лесно да се прецени това, дори за най-опитните в тази област.

Междуведомствената работна група за пътуващи деца² прие определение за това кога децата следва да се считат за „пътуващи“. Групата формулира широко понятие, включващо деца с различна предистория и различен опит. Определението гласи, както следва: *„Онези деца, които пътуват по различни причини, доброволно или недоброволно, на територията на една държава или между отделни държави, със или без своите родители или други лица, полагащи основни грижи за тях, и чието пътуване, макар да разкрива евентуално възможности, може също да ги изложи на риск (или на повишен риск) от икономическа или сексуална експлоатация, злоупотреба, липса на грижи и насилие. Децата се излагат на специфични рискове в резултат на миграция.“*

Децата, изложени на риск, се определят по принцип като онези, които са лишени от закрила и грижи и чи-

² Междуведомствената работна група за пътуващите деца бе създадена през 2011 г. и включва следните организации: Международна организация на труда (МОТ), Международна организация за миграция (МОМ), Plan International, Save the Children (Спасете децата), Международна федерация „Terre des Hommes“, Африканско движение на работещите деца и млади хора (АМВСУ/МАЕЈТ), Движение за екологично развитие в третия свят (ENDA), Върховен комисар на ООН за бежанците (ВКБООН), Детски фонд на Организацията на обединените нации (УНИЦЕФ) и World Vision International.

ито основни потребности и благосъстояние (храна, вода, облекло, подслон, лекарства и пр.) не са задоволени. В резултат е възможно те никога да не постигнат своя физически, социален, емоционален или интелектуален потенциал. В тези ситуации те са особено уязвими и изложени на риск от експлоатация от страна на престъпни мрежи за незаконно превеждане през граница и трафик на хора или от собствените си родители или семейства.

Сред децата, изложени на риск, са деца, живеещи в бедност, сираци, бездомни деца, деца работници, деца, засегнати от въоръжен конфликт, и деца войници, деца с ХИВ/СПИН, деца, жертви на сексуална експлоатация или на други злоупотреби, и деца с увреждания. Начините, по които едно дете може да бъде маргинализирано, заклеймено или дискриминирано, са почти безбройни, като могат и да са различни в отделните общества.

Видовете заплахи, които засягат децата, са изключително разнообразни (незаконно превеждане през граница; трафик, било с цел принудителен труд, принудителна просия или принуда за извършване на други престъпни дейности и пр.) и трудно се поддават на категоризиране.

Много деца попадат в повече от една ситуация на уязвимост или заплаха, което повишава тяхната степен на уязвимост и трудностите при определяне на степента на риск (в резултат на уязвимост или заплаха). Така например непридружените и разделените от семействата си деца (вж. точки 1.4 и 1.5) са сред признатите за особено уязвими от риска да станат жертва на трафик, злоупотреба, насилие и/или експлоатация.

Деца обикновено не са в състояние ясно да формулират и да обясняват мислите си (както се подчертава от ВКБООН).

1.3. Придружени деца

Това са лица на възраст под 18 години, които са придружени поне от един от родителите си или от лицето, полагащо по закон/по обичай основни грижи за тях.

1.4. Непридружени деца

Непридружени деца, известни още като „непридружени непълнолетни лица“ или ННЛ, са тези, които са отделени и от двамата си родители или от други роднини или отговорни възрастни лица, и за които не се полагат по закон или по обичай грижи от възрастно лице.

Деца, които са изоставени, след като са влезли на територията на държавата (което може да стане например през краткото време между кацането на техния самолет и пристигането им на гишето за граничен контрол на летището), се определят също като непридружени деца.

Тези деца следва да получат пълна закрила, докато за тях не бъде поета по закон или по обичай грижа от възрастно лице.

1.5. Разделени от семействата си деца

Разделени от семействата си деца са онези, които са разделени от единия или и от двамата родители, или от

лице, полагало по закон/по обичай основни грижи за тях, но не непременно от други родственици. Те могат следователно да включват деца, придружени от други възрастни членове на семейството (напр. от чичо или от баба/дядо).

Всички деца, и по-специално най-уязвимите, като непридружените и разделените от семействата си деца, имат право на гарантирана закрила. Ответните мерки включват: адекватно идентифициране след пристигане на граничните пунктове или веднага щом присъствието им в държавата стане известно на органите; бързо регистриране и определяне на потенциално съществуване на международна закрила (включително *забрана за връщане*) и, ако е необходимо, откриване на членове на семейството, когато е възможно, или определяне на настойник или повереник; уреждане на предоставяне на грижи и настаняване; пълен достъп до образование, здравни услуги и адекватен стандарт на живот; улеснен достъп до процедури за убежище, когато е приложимо; и гарантиран достъп до допълнителни форми на закрила³.

Всяко решение във връзка с тези уязвими деца следва да вземе предвид специфичното им положение, както и националните и регионалните правни рамки, законите в областта на бежанците и международните хуманитарни закони и закони за правата на човека. Принципите на закрила и благосъстояние на детето следва да имат първостепенно значение и когато става въпрос за третирането на тези деца от служители от имиграционните служби, полици и всички други практикуващи специалисти, които работят с тях.

3 Комитет на ООН по правата на детето, Общ коментар № 6 (2005 г.) относно третиране на непридружени и разделени от семействата си деца извън тяхната държава на произход.

Независимо от категоризациите, които ще им бъдат направени впоследствие, всички деца имат право да подадат молба за международна закрила и да бъдат определени, преценени и гарантирани техните висши интереси. При наличие на някакви съмнения относно действителната възраст на въпросното дете трябва да се осигури насочване към **процедура по акредитиран механизъм за определяне на възрастта**.

Съгласно правото на Европейския съюз съмненията относно определянето на статута съгласно законодателството относно имиграцията, не могат да бъдат основание за отказ на мерки за осигуряване на закрила, включително на разрешение за влизане и оставане в държава — членка на Европейския съюз.

1.6. Трафик на деца

В директивата на ЕС относно трафика „трафик на хора“ (ТХ) се определя като набиране, превоз, прехвърляне, подслоняване или приемане на лица — в този случай на деца — включително размяна или прехвърляне на контрола над тях, с цел експлоатация⁴.

4 Директива 2011/36/Европейския парламент и на Съвета от 5 април 2011 г. относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него и за замяна на Рамково решение 2002/629/ПВР (член 2, параграф 1) на Съвета. В член 2, параграф 3 се определят целите на експлоатацията, които включват „като минимум експлоатация на извършвана от други лица проституция или други форми на сексуална експлоатация, принудителен труд или услуги, включително просяка, робство или практики, подобни на робството, принудително подчинение, или експлоатация за престъпни дейности, или отнемане на телесни органи“.

Това може да става посредством заплаха за или употреба на сила или други форми на принуда, посредством отвличане, измама, заблуда, злоупотреба с власт или с уязвимо положение, или посредством даване или получаване на плащания или облаги с оглед на получаване на съгласието на лице, което има контрол над друго лице.

В член 2, параграф 5 от директивата относно трафика е заявено обаче много ясно: ако крайната цел е експлоатацията на дете, ТХ съставлява наказуемо престъпление, дори и да не е използвано никое от посочените по-горе средства.

Трафикът на деца не е само трансгранично престъпление: тъй като целта на престъпната дейност е експлоатацията на деца, те могат да бъдат обект на трафик в рамките на националните граници.

Освен че са обект на трафик, някои деца жертви могат да се нуждаят и от други видове международна закрила, като например от убежище. Децата имат същото право на *забрана за връщане*, както и възрастните лица. Тези права са добре изложени в достиженията на правото на ЕС в областта на предоставянето на убежище⁵.

5 Директива 2011/95/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила (преработен текст).

1.7. Незаконно превеждане на деца през граница

Незаконното превеждане през граница се осъществява с оглед на получаване, пряко или косвено, на финансова или друга материална изгода от незаконното влизане на дете в държава, на която детето не е гражданин, нито е постоянно пребиваващ⁶.

Макар този вид престъпление да има сходства с трафика на деца, следва да се прави разлика между тях.

- Целта на трафика е експлоатация на дадено лице и се разглежда като престъпление срещу личността. Целта на втория вид е незаконно превеждане през граница на дадено лице и се разглежда като престъпление срещу суверенитета на съответната държава.
- Трафикът включва намерението за експлоатация на хората след пристигането им в дадена държава, докато ролята на извършващите незаконно превеждане през граница обикновено завършва, когато клиентът стигне до своята държава на местоназначение.
- Трафикът може да се извършва както в рамките на националните граници, така и през тях, докато незаконно превеждане през граница не може да стане без трансгранично движение.
- Влизането на едно дете в дадена държава може да бъде законно или незаконно при трафик на хора, докато за незаконното превеждане през граница на хора е по принцип характерно незаконно влизане.

6 Въз основа на Протокола срещу незаконния трафик на мигранти по суша, море и въздух, допълващ Конвенцията на Организацията на обединените нации срещу транснационалната организирана престъпност (Протоколи от Палермо, 2000 г.).

1. Определения

- ♦ В случаи с възрастни лица трафикът обикновено се извършва с използване на принуда и/или измама. При незаконното превеждане през граница е обратното: незаконно превежданите лица са почти винаги в съгласие с извършителите. При децата обаче положението е по-сложно; Комитетът на ООН по правата на детето (UNCRC) признава степента на съдействие на детето, но пояснява също така, че тя зависи от неговата възраст и степента му на зрялост. Освен това по закон се изисква и съгласието на родителите за действия във връзка с децата. Различни въпроси, като степента на зрялост на детето и зависещото от нея разбиране на ситуацията от негова страна и пр., се нуждаят от допълнително внимание в случаите, свързани с деца. Както отбеляза Интерпол, начините на действия на трафикантите и на превеждащите незаконно хора си приличат в много отношения, което може да направи много трудно за служителите на правоприлагащите органи да направят разграничение между двата вида престъпност. В много случаи може да се окаже невъзможно да се направи разлика между тях преди края на етапа на превоза и началото на етапа на експлоатация⁷.

Правото на убежище и принципът на „забрана за връщане“ се прилагат и за незаконно преведените през граница деца, които може да се нуждаят от международна закрила.

⁷ Доклад за дейността в областта на трафик на хора и незаконно превеждане през граница на хора за 2010—2011 г., публикуван през 2012 г.

1.8. Висшите интереси на детето

Съгласно Конвенцията на ООН за правата на детето „висшите интереси на детето са първостепенно съображение във всички действия, отнасящи се до децата, независимо дали са предприети от обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилищата, административните или законодателните органи.“ Да се действа във висшите интереси на детето следва да бъде ръководен принцип за всеки граничен служител. Необходимостта висшите интереси на детето да са от първостепенно съображение при всички въпроси, отнасящи се до тях, е регламентирана и в член 24 от Хартата на основните права на Европейския съюз.

Комитетът на ООН за правата на детето⁸ заяви неотдавна, че „концепцията за висшите интереси на детето е сложна и нейното съдържание трябва да се определя конкретно за всеки отделен случай“. Висшите интереси на детето трябва да се определят от компетентните органи за закрила на детето в съответната държава, така че необходимите процедури да са достъпни за бързо решаване на практически случаи. Граничните служители имат ключова роля и следва да насочват всички случаи, при които са налице данни, че има риск за дете, както е описано в настоящия наръчник.

Това изисква капацитет, какъвто граничните служители обикновено нямат, особено, когато става въпрос да се открие за броени секунди дете, изложено на риск по външните граници; следователно сложността на задачата, пред която граничните служители са изправени е дори още по-голяма.

⁸ UNCRC, Общ коментар № 14 (2013 г.).

Важно е граничните служители да използват гъвкав подход, когато са изправени пред случаи, свързани с деца. Интересите на дадено дете в специфична ситуация на уязвимост невинаги са защитени оптимално по същия начин, както тези на друго дете в сходна ситуация. Опитният граничен служител знае, че няма два еднакви случая и действия с особено внимание и щателност, когато има работа с деца. Необходимо е да се събере колкото е възможно повече информация за конкретната ситуация на детето, преди да се вземат каквито и да било решения.

1.9. Закрила и национални механизми за насочване

„Националният механизъм за насочване“ (НМН) е система, която дава възможност на държавата да изпълни своето задължение за защита и утвърждаване на човешките права на жертвите на трафик и други лица в уязвимо положение чрез координирана реакция, често пъти със специализираното съдействие на институции на гражданското общество, международни организации и неправителствени организации (НПО). Съществуват процедурни различия между НМН на държавите — членки на Европейския съюз, но всички те имат една обща цел: ефикасното насочване на лицата в уязвимо положение към личните най-добри и най-подходящи служби за подкрепа. Вж. глава 6 за по-подробно описание на различните НМН, които са необходими за всички деца, изложени на риск, не само на риск от трафик.

2. Оперативни насоки

2.1. Въведение

Граничните проверки са ключова възможност за граничните служители да предотвратят трансгранични престъпления: след като жертвите веднъж напуснат летищата, възможностите за залавяне на престъпниците и предотвратяване на техните действия намаляват рязко, както и възможността за откриване на жертвите и задействане на мерки за закрила на децата. Колко още деца жертви ще страдат, ако тези престъпни мрежи не бъдат разбити?

Според Европол летищата са безспорно най-вероятното място, където могат да се намерят деца, жертви на трафик или незаконно превеждане през граница в Европейския съюз. Лицата, незаконно превеждащи през границата хора, и трафикантите предпочитат летищата, като най-честият им начин на действие е използването на подправени, фалшиви или придобити с измама документи за заобикаляне на въведените системи за контрол.

Трудностите при откриване на гранични престъпления, засягащи деца, са всеобщо признати. Обичайно е например децата, жертви на трафик, да пътуват с неподправени паспорти на възрастни лица, които не са им родственици. Дори когато в паспорта има снимка на детето, идентификацията може да е усложнена поради факта, че неразвилите се още лица често си приличат и че лицата, косата и дори цветът на очите на децата често се променят рязко, докато растат. В резултат граничният служител може да не забележи, че между детето и възрастния притежател на паспорта няма всъщност родствена връзка.

Лицата, незаконно превеждащи през границата хора, и трафикантите обикновено се стараят да пристигат във

върховите моменти на натоварване, когато напрежението при паспортния контрол е най-голямо: граничните служители следва да знаят за този начин на действие, за да защитят по-добре децата.

Опитът, събран от Frontex през годините показва, че за незаконно преминаване на границата може да се крие случай на незаконно превеждане през граница на хора или възможен случай на трафик на хора. Това означава, че всеки случай на трафик, открит на външната граница, е в резултат на засилен контрол, също и в случаите, когато са засегнати деца.

С оглед да се повиши осведомеността на децата, изложени на риск при пътуването, важно е да се установят и поддържат добри връзки с други служители на правоприлагащите органи на летището и със служители с различни функции, като екипажи на авиокомпаниите, работници от служби за закрила на детето, работещите с други уязвими групи⁹, както и с други органи. Това може да се постигне чрез редовни срещи за съгласуване, съвместни курсове за обучение, съвместни специализирани екипи и т.н.

2.2. Работа с деца

Важно е да се разбере, че децата се различават в психологическо отношение от възрастните лица; затова при работата с тях е необходимо да се прилага адаптиран към детето подход. Възможно е също така детето да не желае да се разкрие пред непознат човек, така че служителят (за предпочитане в цивилно облекло), който ра-

⁹ Включително акредитирани международни организации и НПО.

боти с детето, следва да положи максимални усилия, за да спечели доверието му.

Следните добри практики, могат да се вземат предвид при работа с деца:

- ♦ създаване на приветлива среда (това може да бъде помещение, съобразено с интересите на детето¹⁰, ако има такава), намаляване на разликата в правомощията (избягване на формалностите, внимателно подбиране на езика на тялото, вербалния тон, използваните термини и пр.) и даване на възможност на детето да се адаптира към околната среда;
- ♦ разясняване на ролите и функцията (функциите) на възрастните лица, които се занимават/работят с детето;
- ♦ винаги казвайте истината;
- ♦ изслушвайте детето;
- ♦ говорете на достъпен език и избягвайте технически термини (като имате предвид езиковите бариери);
- ♦ говорете и се дръжете по начин, съобразен с възрастта и зрялостта на детето;
- ♦ постарайте се детето да се чувства удобно;
- ♦ подберете поведенческите си маниери (напр. поддържайте зрителен контакт, стойте на същото ниво).

10 Имайте предвид, че подходящото помещение може да осигури спокойствие, но, от друга страна, влизането в такова помещение може да бъде плашещо за детето. Поради това подходящо е само помещение, което е подготвено за такива събития.

Основна информацията относно работата с деца се съдържа в *Практическият нарчник за граничната охрана*¹¹, където се споменава по-точно следното:

„Непълнолетните или малолетни лица заслужават специално внимание от страна на граничната охрана, независимо дали пътуват придружени или непридружени.

В случай на непълнолетни лица с придружител граничната охрана трябва да провери дали лицата, придружаващи непълнолетни лица, имат родителски права над тях, особено когато непълнолетните лица се придружават само от едно възрастно лице и когато съществуват сериозни основания да се подозира, че те могат да са незаконно откъснати от попечителството на лицето, което законно упражнява родителски права над тях. Ако това е така, граничната охрана трябва да извърши всички необходими разследвания, за да предотврати отвлечането или във всеки случай незаконното извеждане на непълнолетното лице.

Непридружените непълнолетни лица трябва да се подлагат на щателна проверка на документите за пътуване и удостоверителните им документи, за да се гарантира, че не напускат територията против желанието на лицето/лицата, притежаващо/и родителски права.“

Когато съществува съмнение относно което и да е от посочените обстоятелства, изложени в *Практическият нарчник за граничната охрана*, граничните служители трябва да използват списъка на националните точки за контакт, за да се консултират относно непълнолетните лица.

11 Препоръка на Комисията за създаване на общ „Практически нарчник за граничната охрана (Нарчник по Шенген)“, който да се използва от компетентните органи на държавите членки при извършване на граничен контрол на лица (С(2006) 5186 final, Брюксел, 6.11.2006 г.).

Макар в *Практическия наръчник за граничната охрана* да е посочено ясно, че родителските права са критерият за различаване между придружени и непридружени деца, граничните служители следва да обърнат специално внимание на всички пътуващи деца, независимо дали са придружени, непридружени или разделени от семействата си.

В допълнение на информацията, предоставена в *Практическия наръчник за граничната охрана* и *Шенгенския граничен кодекс*, следващите глави на наръчника предлагат на граничните служители подробни и конкретни процедури, които да следват при работа с деца и за идентифициране на жертвите на незаконно превеждане през граница и трафик на хора.

Препоръките може да се различават в зависимост от съответното национално законодателство, но всяко дете следва да бъде обект на специално третиране, като граничните служители трябва да са запознати със описаните показатели за деца, изложени на риск.

Тези препоръки не са обаче изчерпателни: граничните служители следва да познават също така различните начини на действие, факта, че тези начини на действие са съобразени с ответните действия на правоприлагащите органи и, преди всичко, че детето може да бъде склонено към съдействие, но езикът на тялото му рядко може да скрие напълно емоциите му при стрес.

2.3. Престой с дете в помещенията на граничните пунктове

Граничните служители са отговорни за всяко дете, докато то се намира в помещенията на граничните пун-

ктове. Важно нещо, което трябва да се има предвид е, че граничните служители трябва да се грижат за дете, изложено на риск, докато не дойде обучено лице (лице от службите за закрила на детето и от друг орган, отговарящ за закрила на детето) и не поеме тази функция.

Общи препоръки (да бъдат съобразени с възрастта и зрелостта на детето) при проверки на първа и/или втора линия.

- ♦ Съобразете се със ситуацията на детето — използвайте хартия и моливи за рисуване на картини, седнете на земята заедно с него, за да създадете неформална атмосфера.
- ♦ Опитайте се да взаимодействате с отворени въпроси (детето следва да е свободно да отговаря, както иска — въпроси с отговори „да/не“ следва да се избягват), избягвайте в максимално възможна степен да подсказвате отговори, оставете го да говори свободно и му дайте достатъчно време. Попитайте детето дали се чувства удобно, дали не е жадно и/или гладно, не му ли е студено или топло, не му ли се ходи в тоалетната и не се ли нуждае от нещо друго, което можете да му предоставите. Възможно е то да иска майка си или баща си, но не давайте обещания, които не можете да изпълните, иначе може да нарушите доверието между двамата ви.
- ♦ Попитайте детето дали няма нужда от медицинска помощ или някакво друго специално лечение (в зависимост от възрастта на детето можете просто да го запитате дали не го боли нещо). Може също да запитате лицето, което придружава детето, дали последното не се нуждае от медицинска помощ или от някакво друго специално лечение. Имайте предвид, че лицето, придружаващо детето, може да използва този въпрос за своя изгода.

2. Оперативни насоки

- ♦ Потърсете признаци на нараняване или забелязващо се заболяване, като обърнете специално внимание на показатели за евентуална злоупотреба (като например наличие на няколко наранявания в различна фаза на зарастване, рани по лицето при много малки деца, плешиви участъци на главата на детето и пр.).
- ♦ Дайте информация на детето (при проверките на втора линия) относно очакваните процедури по начин, който то може да разбере.

3. Придружени или разделени от семействата си деца

3.1. Отиване към мястото за проверка и проверки на първа линия

3.1.1. Ситуацията преди мястото на проверки: има ли нещо необичайно?

Детето може да бъде придружено от родител, законен настойник (придружено дете) или от трето лице, което може да бъде възрастен човек или член на семейството, например чичо, дядо или баба (дете, разделено от семейството си). Хората се държат по-естествено, когато не мислят, че ги наблюдават, затова да се наблюдава поведението на децата и на лицето/лицата, които ги придружава/т по пътя им към паспортния контрол или на опашката преди него, може да се окаже много полезно. Винаги е целесъобразно да се помисли за разполагане на служители в цивилно облекло на по-големите летища.

Граничните служители следва да внимават да не направят заключения въз основа на хипотези или предразсъдъци, когато наблюдават хора. Важно е да няма дискриминация, основана на впечатления за културен, религиозен, национален или етнически произход, както и на пол или други фактори, когато се наблюдават деца и хората, които ги придружават. Повече внимание следва обаче да се обърне на деца, идващи от държави/региони, от които могат да се очакват бежанци.

Важна част от всяка оценка се основава на първото впечатление, макар и по интуиция, при опитни гранични служители. Всяка необичайна ситуация следва да привлече вниманието на служителите и да доведе до други дейности на втора линия (т.е. проверка на връзката между детето и възрастното лице, подробна проверка на удостоверителните документи и пр.).

Опитните гранични служители, свикнали да виждат деца на границата, могат да използват своите знания, като обмислят следните няколко аспекта във връзка с вида-мата възраст и зрялост на детето.

Външен вид на детето

- ♦ Стеснително, ексцентрично, затворено или уплашено.
- ♦ Затворено поведение на тялото, опит да изглежда колкото е възможно по-малко.
- ♦ Без визуален контакт, гледа към земята.
- ♦ Изглежда откъснато от другите членове на групата.
- ♦ Облекло: съвсем ново ли е? По мярка ли е на детето, или изглежда като взето назаем? Отговаря ли на очакването от Вас? Подходящо ли е облеклото за ситуацията?
- ♦ Опити да установи зрителен контакт с лице, което не му обръща внимание.
- ♦ Прилика с чертите на възрастното лице/възрастните лица (ако това лице е родител) с дължимото внимание към принципа на недискриминация и обективното му прилагане при изготвяне на профил.
- ♦ Внимателно наблюдаване на взаимодействията между детето и родителя(ите)/придружаващото(ите) възрастното(и) лице(а).
- ♦ Чувства ли се детето спокойно/удобно с лицето(ата) на зряла възраст?
- ♦ Може ли детето да говори свободно?
- ♦ Показва ли детето някакви признаци на страх от възрастното(ите) лице(а)?

Необходимо е да се обърне специално внимание, ако детето е придружено само от едно възрастно лице, или когато детето е от гържава, напускана от много бежанци, или от гържава в конфликт, или такава, за която се знае, че стават тежки нарушения на правата на човека.

В редки случаи е възможно заспали бебета да са били упорени, за да минат през проверките. Ако след известно време (може би на втората линия) бебето все още спи дълбоко, особено ако придружаващото го възрастно лице показва признаци на нервност, следва да възникнат подозрения.

Същият метод може да се използва при много малки деца, които могат да говорят и да изложат на риск придружаващото лице. Възможно е да са били сметени за твърде малки, за да бъдат надлежно инструктирани какво да казват или да не казват.

3.1.2. Проверки на първа линия

При гишетата за гранични проверки, граничните служители следва да обръщат внимание на следните допълнителни показатели за външния вид:

Деца в предучилищна възраст (обикновено под 6 години)

- ♦ Има ли нещо необичайно в ситуацията, която виждате?
- ♦ Отговаря ли поведението на детето на продължителността на пътуването?
- ♦ Дали детето е спокойно, разсеяно, объркано, уплашено или разтревожено?
- ♦ Чувства ли се детето удобно в присъствието на придружаващото го лице? Ако се страхува от формалностите на паспортния контрол, стои ли детето близо до придружаващото го лице?
- ♦ Гледа ли детето към друг пътник, който се опитва да не му обръща внимание? (В този случай другият пътник следва да бъде по-основно проверен, защото може да е „конвой“.)

Деца в училищна възраст (обикновено над 6 години)

- ♦ Има ли нещо необичайно в ситуацията, която виждате?

- Дали детето е уплашено или разтревожено?
- Дали детето е разсеяно/дистанцирано/мънкащо или объркано?
- Дали детето е неоправдано покорно?
- Гледа ли детето към друг пътник, който се опитва да не му обръща внимание? (В този случай другият пътник следва да бъде по-основно проверен, защото може да е „конвой“.)
- Дали детето изглежда, сякаш може да е било упоено?

Лицето/възрастните лица, придружаващо/и детето

- Ако е родител, до каква степен прилича на детето? Телосложението му сравнимо ли е с това на детето? Има ли сходства в поведението или държанието на родителя и на детето, или други поведенчески тикове?
- Изглежда ли възрастното лице неспокойно, разтревожено или нервно?
- Отговаря ли динамиката между детето и придружаващото го лице на техния културен произход?

Граничните служители могат също така да зададат някои прости въпроси на детето, като например за неговото име, възрастта му или за други лични подробности. Тези въпроси естествено са дискретни и трябва да бъдат съобразени с възрастта и степенята на зрялост на детето, но могат да бъдат съпоставени с личните данни, съдържани в документите за пътуване.

Следват няколко въпроса, които могат да бъдат зададени на възрастното лице и да доведат евентуално до признаци за трафик на хора.

- Вие ли сте родителят/настойникът/повереникът на детето?
- Ако не сте, къде са те и кой сте вие?
- Кога за последен път детето е видяло родителите си?

3. Придружени или разделени от семействата си деца

- ♦ Има ли детето у себе си някакви документи, като документи за самоличност или паспорт?
- ♦ За къде пътува детето и каква е целта на пътуването?
- ♦ Кои го е организирал?
- ♦ Кои е платил за пътуването?
- ♦ Имате ли у себе си някакви снимки на детето Ви? (Обикновено родителите имат снимки на своите деца в мобилните си телефони или в портфейлите си.)

3.1.3. Проверка на документите

Граничният служител следва да провери връзката между детето и възрастното лице. По време на проверката на документите е важно да се продължи разговорът с пътниците и да се наблюдава поведението им (някои идеи са посочени по-горе), и по-специално реакцията на детето (работното място при паспортния контрол следва да е оформен така, че да се вижда ясно всяко присъстващо дете, едно обикновено огледало например може да помогне да се провери дали има дете от противоположната долна част на гишето).

В допълнение на стандартните проверка трябва да насочите вниманието си към следното.

- ♦ Брой на децата и брой на документите (паспорти, визи и пр.) Съвсем новите документи за пътуване следва да се проверяват по-подробно, особено ако са от гържави, където е възможно да са били издадени в резултат на измама или корупция (съгласно разполагаемия анализ на риска).
- ♦ Съпътстващи (допълнителни) документи и самолетни билети (маршрут), кратки въпроси относно основанието за пътуване (проверка на съответствието на първите изявления и представените допълнителни документи). При пътуване с деца добросъвестните

възрастни лица, които ги придружават, обикновено избират възможно най-прекия маршрут.

- ♦ Проверка на законната връзка между детето и лицето, пътуващо с него.
- ♦ Семейни групи с няколко деца: датите на раждане и възрастта на лицето/възрастните лица следва да се проверят за евентуални несъответствия.
- ♦ Националност на децата: ако например детето притежава паспорт на Европейския съюз, то по всяка вероятност ще говори или поне ще разбира един или повече от европейските езици.
- ♦ Систематични справки в Националната шенгенска информационна система (НШИС) и полицейските бази данни, когато деца — граждани на Европейския съюз, не пътуват с двамата родители (за граждани на трети държави това е вече изискване съгласно Шенгенския граничен кодекс).

Ако има признаци, че детето може да е изложено на риск, граничните служители следва да продължат с проверка на втора линия.

3.2. Проверка на втора линия

Проверката на втора линия следва да се извършват от друг служител (ако има такъв), който познава начините на действие, използвани от лицата, незаконно превеждащи през границата хора, и от трафикантите на хора, както и последните сигнали за ранно предупреждение.

Всички предходни дейности следва да се проверят и при необходимост проверките да се повторят. Някои допълнителни проверки са описани по-долу.

Съгласно *Шенгенския граничен кодекс* на детето и придружаващото го лице се предоставя писмена информация за целта (и процедурата) на тази проверка, която следва да се извършва като стандартна процедура при случаен подбор. Тази информация трябва да е налична на всички официални езици на Европейския съюз и на езика/езиците на държавата или държавите, граничещи със съответната държава членка. Трябва да е използван език, който лицата разбират или за който има основания да се предположи, че разбират, или информацията се предоставя по друг ефективен начин, включително с използване на устни преводачи, ако е необходимо.

При проверките на втора линия е необходимо да се обръща специално внимание на реакцията на детето и на придружаващия го пътник.

3.2.1. Пътуване

При рискови полети (съгласно анализа на риска) винаги преди кацането на въздухоплавателното средство следва да се използва Системата за предварителна информация за пътниците (системата API).

Освен логичната проверка на различните отсечки от пътуването, в някои случаи проверка на списъка на пътниците и техните резервационни данни (PNR), ако е разрешена от действащото национално законодателство, помага да се установи дали има други пътници, използващи същата резервация на полет, което може да изложи децата на риск от тежки престъпления. Сред другите пътници може да се открие трафикант/конвой, който да бъде задържан, преди да напусне летището. Могат да се използват обществено достъпни източници, като напр. <https://www.checkmytrip.com>, ако националното

законодателство не разрешава справки в системата на PNR, използвана от въздушните превозвачи.

Екипажите на авиокомпаниите могат също да бъдат полезен източник на информация. Често екипажът е прекарал много часове във въздуха и е имал възможност да наблюдава пътниците и може да е забелязал нещо необичайно (напр. взаимодействия между възрастно лице и дете, седящи през няколко реда; група, в която децата и придружаващото ги лице очевидно не се познават добре, облечени са в нови дрехи, които изглеждат необичайно, признаци, че децата не са свикнали с дрехите, дрехите им може да са още с етикетите и пр.).

3.2.2. Документи и багаж

Препоръчва се щателна проверка на документите за пътуване и съпътстващите/допълнителни документи с опция за обръщане към консулските органи на държавата, издала документите за пътуване. Консулските органи не следва да бъдат търсени, ако детето идва от държава, напускана от много бежанци, или от държава в конфликт, или за която се знае, че стават тежки нарушения на правата на човека, и/или ако детето бъде идентифицирано като потенциално търсецо убежище, тъй като такова обаждане може да изложи детето и неговото семейство на допълнителен риск. Специално внимание следва да се обърне на това дали визите имат поредни серийни номера, особено ако тези номера са свързани с пътници, които не пътуват заедно.

Ако не е била вече част от проверките на първа линия, следва да се направи справка в I-24/7 (базите данни на Интерпол) при спазване на националното законодателство.

Ако децата не пътуват със собствен багаж, възрастното лице следва да има в своя багаж някакви дрехи, игри или играчки, принадлежащи на детето. Всяко придружаващо възрастно лице следва да може да посочи няколко неща, принадлежащи на детето, когато това бъде поискано от него.

3.2.3. Взаимодействие с детето при проверката на втора линия

Когато говори с дете по време на проверката на втора линия, граничният служител следва да помисли за (дискретно) отделяне за момент на детето от придружаващото го възрастно лице. Ако детето изглежда изложено на риск, има по-голяма вероятност то да обясни ситуацията в отсъствие на потенциално опасното възрастно лице. Детето трябва да бъде в течение на продължаващата процедура през цялото време.

Освен това друг граничен служител следва да установи евентуални несъответствия или непоследователности в информацията, като зададе същите въпроси отделно и неофициално на възрастното лице с оглед да сравни отговорите му с тези на детето.

Винаги е целесъобразно да присъстват двама гранични служители, ако е възможно мъж и жена, и да се опитат да създадат атмосфера, която да е максимално неформална и предразполагаща. За дете, което се чувства в безопасност и е сравнително спокойно, има по-голяма вероятност да общува. Несъответствията могат да са показател за риск, но е важно да се сведе до минимум конфронтацията и да се разбере, че ситуацията може все пак да се възприеме като формална и стресираща както за децата, така и за възрастните лица (възможно е на-

пример те да са имали в миналото неприятен опит с полицаи и/или длъжностни лица по сигурността).

Присъствието на двамата гранични служители е също така гаранция срещу евентуално бъдещо обвинение в сплашване (или друго неуместно поведение). Времето, през което детето е отделено от придружаващото го възрастно лице, следва да е доста кратко, освен ако не са установени признаци за риск.

Да се говори с децата, без да бъдат интервюирани, е винаги възможно, но формални интервюта с тях следва да се провеждат, само ако е непременно необходимо и в съответствие с приложимото законодателство (вж. точка 2.3). Всеки диалог с дете следва да се проведе без ненужно забавяне в помещения, предназначени или пригодени за тази цел, и за предпочитане съвместно със специалисти, обучени за такива задачи. Ако е възможно, интервюиращите служители следва да бъдат от същия пол като детето. Преводачи също следва да бъдат потърсени, ако детето не разбира езика, с оглед да се осигури провеждането на съдържателен диалог. Броят на интервютата, както и тяхната продължителност, следва да се сведат до минимум и детето следва да бъде интервюирано от едно и също лице, когато това е възможно.

Добре е да се обясни целта на всяко взаимодействие и да се определят основни правила за интервюто: „Ако не знаеш отговора, не се старай да го отгатнеш, няма проблем, нито грешен отговор, просто кажи, че не знаеш.“ „Ти знаеш повече от мен какво е станало.“ „Ако не искаш да отговориш, няма проблем да кажеш това.“ „Можеш да ме поправиш или да изразиш несъгласие.“ „Ако повтори някой въпрос, това не значи, че първият отговор е бил гре-

шен.“ „Ако въпросът е доста труден, можем да се върнем към него по-късно.“ „Просто кажи истината.“

По принцип децата могат да бъдат придружавани по време на своето интервю при подходящи обстоятелства от избрано от тях възрастно лице, но искане от тях за придружител следва да им бъде отказано, ако например има подозрения, че става въпрос за лице, осигуряващо помощ за незаконна миграция. Когато има подозрения за престъпление, свързано с дете, граничните служители трябва да гарантират от самото начало, че всички интервюта с детето жертва или свидетел се извършват в съответствие с приложимото национално законодателство и могат да се използват като доказателство (може да се наложи да се вземе предварително разрешение от прокурор или съдия за интервюто, което да се проведе в присъствието на юридически съветник и/или представител на органи за закрила на детето и пр.). В противен случай граничните служители могат да говорят само неформално с детето.

Ето някои препоръки за общуване с деца с оглед на видима им възраст и степен на зрялост:

- бъдете чувствителни към признаци на страдание, като изражения на лицето, жестове или език на тялото;
- не очаквайте и не използвайте принуда за незабавно разкриване;
- говорете на детето любезно и в благоприятна за него среда; бъдете открити, ясни и честни, при възможност използвайте езика на самото дете (с помощта на лице със същия майчин език);
- използвайте език, съобразен с възрастта и зрялостта на детето, изразявайки се с ясни и лесни думи;
- обяснете на детето какво се случва и защо обстоятелствата около него се проверяват;

- предоставете информация на детето за неговия статут, за правата му и мерките за осигуряване на закрила;
- успокойте детето, че Вашата цел е неговото благосъстояние, безопасност и закрила;
- задавайте отворени и конкретни въпроси (какво, къде, кога, как, кой, защо);
- гайте на детето почивка за вода, тоалетна или когато просто е уморено и реагирайте при необходимост на специални потребности или конкретни искания;
- избягвайте да изказвате предположения за това какво мисли детето;
- проверете дали детето е разбрало, попитайте го да Ви каже какво е разбрало;
- попитайте детето дали има въпроси и отговорете на въпросите му.

Оценка на запознатостта с предполагаемата страната на произход

За да се установи дали детето е наистина запознато с условията в държавата на произход, от която придружаващото го възрастно лице казва, че идват, следните въпроси могат да се имат предвид като възможности за проучване:

- телевизионни програми, комикси и музиканти, популярни сред младите хора в тяхната държава на произход (информация може да се намери в интернет);
- основни познания за жилищния район (приложението *Google Earth Street View* може да бъде полезен инструмент);
- подробности за училището му, практикувания спорт и интериора на дома му.

По всяко време отговорите на детето могат да бъдат подложени на кръстосана проверка с дадените от при-

3. Придружени или разделени от семействата си деца

дружаващото възрастно лице или от останалите при-
състващи деца от същата група.

3.3. Проверки в транзитните зони и на вход и изход на летищата (gate checks)

Повечето от коментарите, направени в другите части на тази глава, са в сила за проверките в транзитните зони и на вход и изход на летищата (gate checks), като се има предвид, че в тези случаи екип под прикритие (т.е. гранични служители в цивилно облекло) може по-добре да наблюдава поведението на пътниците.

В натоварените транзитни зони документи, бордни карти и билети могат да бъдат лесно разменени или поменени. Деца, които може да са пристигнали придружени, може бързо да бъдат изоставени. В претоварените летища скринингът и наблюдението със система за видеонаблюдение (CCTV) могат да се окажат много ценни за установяване на този начин на действие.

3.4. Окончателни решения и насочвания

При всички решения висшите интереси на детето трябва да бъдат първостепенното съображение, като е задължително да се спазва принципът на „забрана за връщане“ (*non-refoulement*).

В крайно изключителни случаи едно дете може да бъде задържано (и винаги в съответствие с приложимото национално законодателство) за възможно най-кратък срок и като крайна мярка. Комитетът на ООН по правата на де-

тето е установил, че задържането на деца не може да се обоснове със съображения за определяне на мигрантския статут¹². По всяко време и в зависимост от обстоятелствата, ако има сериозно подозрение, че детето може да е изложено на опасност или на риск и че може да пътува с цел трафик или по друг начин да се нуждае от закрила въз основа на горните показатели/признаци, механизмът за насочване и първоначалното разследване трябва да се задействат незабавно в съответствие с приложимото национално законодателство, преди да се вземе каквото и да е окончателно решение. Специализирани служители следва да бъдат повикани за намеса на летището след насочване или първоначално настаняване; граничните служители следва да имат под ръка техните данни за връзка.

Общо правило на границите е, че децата не следва да се отделят от своя родител (или придружаващ родственик), освен ако няма сериозно подозрение, че детето е изложено на риск с тях. Агенциите за закрила на детето ще са по-добре подготвени, за да потвърдят напълно този аспект и да поемат случая.

Не забравяйте следното:

- ♦ непременно се постарайте времето между задействане на закрилата на детето и/или НМН и фактическото предаване да е възможно по-кратко. За тази цел се убедете, че входната точка (т.е. лицето/лицата и номерата за контакт) в системата за закрила или националния механизъм за насочване е идентифицирана и добре позната;

¹² UNCRC, Общ коментар № 6 (2005 г.) относно третиране на непридружени и разделени от семействата си деца извън тяхната държава на произход, точка б1.

3. Придружени или разделени от семействата си деца

- ♦ ако е възможно, организирайте среща за координация във връзка със закрилата и/или НМН, на която да се обсъдят начините за решаване на ситуации, когато децата пристигат късно вечерта, рано сутринта или в празнични и почивни дни;
- ♦ вземете мерки децата да имат достъп до основни услуги (храна, вода, тоалетна, медицинска помощ и пр.) и при възможност нещо за забавление през времето, когато се налага да чакат;
- ♦ гръжте децата в течение на това, което се случва и което ще се случи.

Граничните служители следва да познава процедурите, прилагани от въздушните превозвачи за придружени и разделени от семействата си деца.

4. Непригружени деца

4.1. Отиване към мястото за проверка и проверки на първа линия

4.1.1. Ситуацията преди мястото на проверка: има ли нещо необичайно?

При наблюдаване на поведението на непригнужени деца може да се наложи да се вземат под внимание **параметри, подобни на използваните в случая с поведенческите модели, очаквани от пригнужени и разделени от семействата си деца**. Може да се окаже полезно да се наблюдава поведението на хората, когато те не знаят, че са наблюдавани. Винаги е целесъобразно да се помисли за разполагане на служители в цивилно облекло на по-големите летища.

Граничните служители не следва да изхождат от хипотези или предразсъдъци, когато наблюдават хора. Важно е да няма дискриминация, основана на впечатления за културен, религиозен, етнически произход, пол, националност или други фактори, когато се наблюдават деца.

Важна част от всяка оценка се основава на първото впечатление, дори и интуитивно при опитни гранични служители. Всяка необичайна ситуация следва да привлече вниманието на служителите и да доведе до други дейности на втора линия (т.е. щателна проверка на съпътстващите/допълнителни документи и документите за пътуване, дискретно наблюдение, проверка на отношенията и динамиката с лицето, което чака детето и пр.).

Опитните гранични служители, свикнали да виждат деца, които преминават границата, могат да използват своите знания, докато обмислят следващи аспекти във връзка с възрастта и зрялостта на детето.

4.1.2. При проверките на първа линия

При гишетата за граничен контрол, граничните служители могат да обърнат внимание на следните допълнителни показатели за външния вид:

- ♦ Има ли нещо необичайно в ситуацията, която виждате?
- ♦ Отговаря ли поведението на детето на продължителността на полета, от който току-що е слезло?
- ♦ Спокойно, разсеяно, дистанцирано, объркано, уплашено, разтревожено ли е детето?
- ♦ Гледа ли детето към друг пътник? (В този случай другият пътник следва да бъде по-основно проверен, защото може да е „конвой“.)

4.1.3. Проверки на документите

Езиковата бариера без съмнение е проблем, но няколко думи могат да се разменят любезно с детето, като се вземе предвид неговата възраст и зрялост. Възможните въпроси са свързани с това кой го чака в зоната за пристигане извън периметъра на сигурност, ако детето пътува често, къде са родителите на детето и кой го е забвел на летището в неговата държава на произход.

В допълнение на стандартните проверки трябва да насочите вниманието си към следното.

- ♦ Представените документи (паспорти, визи, съпътстващи/допълнителни документи и пр.). Съвсем новите документи за пътуване следва да се проверяват по-подробно, особено ако са от държава, където е възможно да са издадени в резултат на измама или корупция (съгласно разполагаемия анализ на риска).
- ♦ Някои консулства издават визи за деца, като посочват името на лицето, което придружава детето, в клетката за коментари (напр. британските консул-

ства); възможно е детето да има някои стари визи в паспорта си с името на лицето, което го очаква извън зоните за пристигане.

- ♦ Проверка на съпътстващите/допълнителните документи и самолетните билети (маршрут) с кратки въпроси относно основанието за пътуване.
- ♦ Съгласно *Шенгенския граничен кодекс (SBC)* би трябвало да се направи справка в НШИС и базите данни на полицията (за гражданите на трети държави това е вече изискване на SBC) и да се използва система за ранно предупреждение за отвлечане на дете, ако има такава на местно равнище.

Настоятелно се препоръчва да се поиска от служителите на втора линия да идентифицират и да разпитат накратко всяко лице, което чака детето (вж. точка 4.2.1).

Ако има признаци, че детето може да е изложено на риск, граничните служители следва да продължат с проверки на втора линия.

4.2. Проверки на втора линия

Проверките на втора линия следва да се извършват от груп служител (ако има такъв), който познава начините на действие, използвани от лицата, незаконно превеждащи през границата хора, и от трафикантите на хора, както и последните сигнали за ранно предупреждение.

Всички посочени по-горе дейности следва да се проверят и при необходимост проверките да се повторят.

Проверките на документите и билетите, подробното проучване на различните отсечки от пътуването, усло-

вията за транзитните зони и техниките, препоръчвани за взаимодействие с деца, са по същество едни и същи за придружените и за разделените от семействата си деца.

Съгласно SBC на детето се предоставя писмена информация за целта (и процедурата) на тази проверка, която следва да се извършва като стандартна процедура при случаен подбор. Тази информация е налична на всички официални езици на Съюза и на езика/езиците на държавата или държавите, граничещи със съответната държава членка. При нея е използван език, който детето разбира или за който има основания да се предполага, че разбира, или информацията се предоставя по друг ефективен начин, включително с използване на устни преводачи, ако е необходимо.

4.2.1. Лице, което чака детето

Важен фактор е вероятното присъствие на лице, което чака детето. Често пъти първостепенен приоритет на служителя на втора линия е да идентифицира и да разпита накратко това лице, но тази проверка следва да се извърши, само след като се проучи ситуацията въз основа на наличните документи, екипажа на авиолинията и детето. Необходимо е по-късно да се провери какво казва лицето, което чака детето.

Препоръчително е служители в цивилно облекло да вървят на няколко метра зад наземния персонал на въздушния превозвач, който придружава детето до зоната за изчакване, за да са сигурни, че чакащото го лице ще се покаже. Трафикантът може да се скрие, ако заедно с детето се появи граничен служител в униформа.

Лицето, което чака детето извън зоната на пристигане, следва да бъде уведомено за необходимостта от щателна проверка като стандартна процедура със слушан подбор, като се следи реакцията на чакащото лице.

Ако детето пътува със свой собствен багаж, възможно е възрастното лице да знае нещо за съдържанието му, особено ако детето е много малко. Възрастното лице следва да може да посочи няколко неща, когато това бъде поискано от него.

Служителят трябва да бъде напълно убеден, че основанието за пътуването на детето е законосъобразно и че обяснението за него е вярно.

Молба за предоставяне на убежище по време на процеса на идентифициране и проверки от страна на детето или на лицето, което го чака, подадена от името на детето, не трябва да попречи на граничния служител или да отвлече вниманието му от събиране на всички необходими доказателства съгласно процедурата по общия ред.

4.3. Окончателни решения и насочвания

При всички решения висшите интереси на детето трябва да бъдат първостепенното съображение и е задължително да се спазва принципът на „забрана за връщане“ (*non-refoulement*).

В крайно изключителни случаи едно дете може да бъде задържано (и винаги в съответствие с приложимото национално законодателство) за възможно най-кратък срок и като крайна мярка; UNCRC е установил, че задържането на деца не може да се обоснове със съображения

за определяне на мигрантския статут¹³. По всяко време и в зависимост от обстоятелствата, ако има сериозно подозрение, че детето може да е изложено на опасност или риск и че може да пътува с цел трафик или по друг начин да се нуждае от закрила въз основа на горните показатели/признаци, механизмът за насочване и първоначалното разследване трябва да се задействат незабавно в съответствие с приложимото национално законодателство преди всяко окончателно решение. Специализирани служители следва да бъдат повикани за намеса на летището след насочване или първоначално настаняване; граничните служители следва да имат под ръка данните за връзка с тези лица.

Общо правило на границите е, че децата не следва да се отделят от своите родители или родственици, освен ако има сериозно подозрение, че детето е изложено на риск с това възрастно лице (тези възрастни лица). Агенциите за закрила на детето ще бъдат по-добре подготвени, за да потвърдят напълно този аспект и да поемат случая.

Не забравяйте следното:

- ♦ непременно се постарайте времето между задействане на закрилата на детето и/или НМН и фактическото предаване да е възможно по-кратко. За тази цел се убедете, че входната точка (т.е. лицето/лицата и номерата за контакт) в системата за закрила или националния механизъм за насочване е идентифицирана и добре позната;
- ♦ ако е възможно, организирайте среща за координация във връзка със закрилата и/или НМН, на която да се об-

¹³ UNCRC, Общ коментар № 6 (2005 г.) относно третиране на непридружени и разделени от семействата си деца извън тяхната държава на произход, точка 61.

4. Непридружени деца

съдят начините за решаване на ситуации, когато децата пристигат късно вечерта, рано сутринта или в празнични и почивни дни;

- ♦ вземете мерки децата да имат достъп до основни услуги (храна, вода, тоалетна, медицинска помощ и пр.) и при възможност нещо за забавление през времето, когато се налага да чакат;
- ♦ гържете децата в течение на това, което се случва и което ще се случи.

Граничните служители следва да познава процедурите, използвани от въздушните превозвачи в случай на непридружени деца.

5. Допълнителна информация

5.1. Събиране на данни

Правилно събраните данни са признак, че оперативните дейности на място са проведени, както трябва. Тъй като на равнището на Европейския съюз има малко данни за децата, които преминават през външните граници, по-добро събиране на данни може да идентифицира по-добри практики и да спаси известен брой жертви.

Граничните служители могат да има решаваща роля за откриване на престъпления, засягащи деца. Успехът на съответните разследвания често зависи от ответните действия на граничните служители, които първи установяват, че има нещо, което не е в ред или липсва. Необходимо е да се гарантира, че абсолютно всяка информация, която има значение, се предава бързо на съответните органи за незабавно реагиране. Трафикантите рядко работят сами и често сменят точката на влизане с оглед да намалят риска от залавянето им; ето защо само събирането на обширни данни може да помогне за идентифицирането на сходни начини на действие и за обмен на най-добри практики. Набирането, превозът и експлоатацията на деца изисква висока степен на групова организация. Поради това граничните служители внимават за редица взаимосвързани престъпления¹⁴.

5.2. Защита на данните

Граничните служители следва да спазва изцяло всички приложими изисквания за защита на данните, когато за-

¹⁴ Годишен доклад за 2008 г. на Интерпол относно престъпления, свързани с трафик.

писват, обработват и предават данни за деца. Правилата за защита на личните данни трябва да се спазват.

Същевременно граничните служители трябва да се отнасят с дължимата грижа, когато записват, обработват и предават данни, отнасящи се до дете. Правилата за защита на личните данни са приложими и трябва да се спазват. Като общо правило, конкретна информация за детето не следва да се предава от граничните служители обратно на неговата държава на произход, нито на органите в държавата на произход, действащи в държавата на пристигане (напр. консулски представителства).

При необходимост следва да бъдат идентифицирани лицата, които могат да чакат детето, или възрастното лице (възрастните лица) извън зоната на пристигане (можете да направите справка в глава 4, точка 4.2.1).

5.3. Консулски представителства на трети държави

Следва да се извърши преценка на тези представителства с оглед на бърза проверка на удостоверителни документи и документи за пътуване, при условие че това не излага детето на допълнителен риск (напр. ако детето даде израз на евентуално намерение да потърси убежище).

Придружаващите пътници (възрастните лица) или лицата, чакащи детето, могат също да бъдат свързани с лице с техния майчин език или с устен преводач и да имат възможността да изложат своята позиция по-добре пред съответните органи.

5.4. Процедури на въздушните превозвачи за работа с непридружени деца

Изискванията за възраст, използвани обикновено от авиокомпаниите за определяне на непридружените непълнолетни лица, се отнасят до деца на възраст от 5 до 11 години (понякога до 15 години). Информацията относно процедурите, приети от въздушните превозвачи, могат обикновено да се намерят лесно на официалните им уебсайтове.

Местните служители следва да извършат анализ на различните процедури и да открият евентуалните слаби места за децата на своите летища.

6. Закрила и национални механизми за насочване

Както е посочено в точка 1.9, НМН е система, създадена на национално равнище и имаща за цел да гарантира закрилата на лицата в уязвимо положение и техните права посредством съгласувани ответни действия. Организацията на НМН е различна в зависимост от националните особености и конкретния проблем.

Държавите членки имат например задължение съгласно европейското законодателство да създадат механизъм за насочване на национално ниво на жертвите на трафик на хора¹⁵. В някои държави задължителните ответни действия на граничните служители в случаи с деца в уязвимо положение са събрани в набор от стандартни оперативни процедури, които могат да бъдат лесно задействани. В други държави задължителните ответни действия далеч не са толкова ясни, така че на службите за охрана на границите може да се наложи да изготвят собствени *ad hoc* правила за насочване.

Европейският съюз подкрепи също така установяването на механизми за насочване на национално равнище за справяне със случаите на отвлечане на деца. Комисията издаде насоки¹⁶ и предложи подкрепа¹⁷ в помощ на държавите

¹⁵ Вж. член 11, параграф 4 от Директива 2011/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета, в който се определя: „Държавите членки предприемат необходимите мерки за установяване на подходящи механизми за ранно идентифициране и оказване на помощ и подкрепа на жертвите в сътрудничество със съответните организации за предоставяне на помощ“.

¹⁶ SEC(2008) 2912 final — Най-добри практики за отпращане на ранно предупреждение при трансгранично отвлечане на деца: http://ec.europa.eu/justice/funding/rights/call_10014/gamc_ag_annex_5_2008_en.pdf

¹⁷ България, Кипър, Полша, Словакия, Испания и Обединеното кралство например са се възползвали от тази възможност.

членки да установят системи за ранно предупреждение за отвлечане на дете с трансгранична оперативна съвместимост. Съветът¹⁸ също прикани държавите членки да създадат такива механизми и да сключат необходимите споразумения за сътрудничество. Следва да се отбележи, че многообразието на националните системи не допринася за единство на равнището на Европейския съюз. Към днешна дата не всички държави членки са създали такива механизми. Тези механизми обаче са необходими с оглед да се гарантират бързи и съгласувани ответни действия при отвлечения на деца, с участието на всички действащи лица в тази област, включително граничните служители.

Националните органи са основните фактори за създаване на НМН и осигуряване на трансграничното и междусекторното сътрудничество. Граничните служители може да изпълняват важна роля, като се застъпват пред съответните национални органи да създадат такива механизми там, където все още няма такива.

Frontex препоръчва да се създаде лесно задействана система за насочване. За всеки механизъм за насочване на деца следва да се вземат предвид следните принципи.

- ♦ Защитата на правата на детето следва да бъде първостепенен приоритет на всички мерки, предприемани при пълно зачитане на висшите интереси на детето.
- ♦ За да бъде системата ефикасна, тя трябва да е максимално обширна с оглед да реагира бързо на различни форми на злоупотреба, експлоатация и трафик на хора. Следва да има широк набор от специализирани служби,

¹⁸ Закljučения на Съвета от 11 ноември 2008 г.: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=BG&f=ST%2014612%202008%20REV%202>

така че специфичните нужди на физическите лица да бъдат адекватно задоволени.

- ♦ Следва да се прилага мултидисциплинарен и межсекторен подход. Най-ефикасни са интегрираните системи за закрила на детето. Следователно е необходимо участието на всички съответни и специализирани субекти от правителството и гражданското общество.
- ♦ Договореностите, установени между различните субекти, трябва да са достатъчно гъвкави, за да се справят със сложностите на процеса на насочване и да посрещнат разнородните потребности на децата в различни ситуации. Всички партньори трябва да участват в рамките на своите роли и отговорности, като основният принцип на сътрудничество трябва да бъде грижливо и подробно определен в механизма.
- ♦ Достъпът до службите за подкрепа и закрила следва да бъде осигурен и улеснен.
- ♦ Прозрачността и ясното разделение на отговорностите имат централно място в ефикасния механизъм за насочване.
- ♦ Надграждането на евентуални съществуващи вече механизми с оглед на засилване на отговорността на местно равнище следва да улесни процеса. Целта следва да бъде устойчивост.
- ♦ Механизмът следва да бъде редовно преглеждан и актуализиран с оглед да се гарантира ефикасност и ефективност на закрилата на детето. Следва да се търсят полезни взаимодействия с други системи за насочване от подобен род.

Граничният служител следва да има винаги под ръка следните данни, ако са налични:

- ♦ данните за връзка със службите, за които установяването на връзка е задължително: подкрепа 24 часа в

денонощието, 7 дни в седмицата и други спешни мерки за подкрепа;

- ♦ пълен списък с данни за връзка на всички разполагаеми служби и програми за защита (медицински, за психично здраве, правни, логистични и пр.), независимо дали са към национални органи, гражданското общество, международни организации или НПО.

И накрая, целесъобразно е граничните служители да преминат специално обучение относно начините за работа с лица в уязвимо положение, особено с децата.

7. Съкращения

Система API	Система за предварителна информация за пътниците
I-24/7	Система за контрол на Интерпол
MOT	Международна организация на труда
MOM	Международна организация по миграция
НПО	Неправителствена организация
НМН	Национален механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик
НШИС	Национална шенгенска информационна система
PNR	Резервационни данни на пътниците
SBC	Кодекс на шенгенските граници
UNCRC	Конвенция на ООН за правата на детето (1990 г.)
UNCRSR	Конвенция на ООН за статута на бежанците (1951 г.)
СНПООН	Служба на ООН по наркотиците и престъпността
ННЛ	Непридружено непълнолетно лице

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland
Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

Print:
TT-02-17-558-BG-C
ISBN 978-92-95213-36-4
doi:10.2819/766255

PDF:
TT-02-17-558-BG-N
ISBN 978-92-95213-03-6
doi:10.2819/001015

■ Служба за публикации